

Mikkel Grabowski: Spurveskjulskoven. Frederiksdal.

Hændelser ved vand. Bingo Fotos januarudsalg for 32 år siden lagde grunden til Mikkel Grabowskis besættelse: At dokumentere Mølleåen med billeder – også af det usynlige.

En tryller

AF POUL PILGAARD JOHNSEN

Vandet er et gigantisk, flydende spejl – og en sindstilstand med sine evige folder, rynker og krusninger. For »vandet«, som den danske kunsthistoriker Christian Elling har skrevet, »det er en tryller, der spejler og skulper, slører et klart syn, døver et lyttende øre med sin uendelige melodi under de andre, fremkalder ulmende dufte, uldne resonanser, dårende bedrag, avler dunst og pludselige vinde, styrker alle illusioner og får alle planer til at dirre.«

Det er en sindstilstand. Og som forfatteren og nobelpristageren Joseph Brodsky skriver i bogen *Vendeds Vandmærke*:

»Skulle verden få en genbetegnelse, ville dens væsentligste stilfigur uden tvivl blive vand. Hvis det ikke går sådan, er det enten fordi Den Almægtige heller ikke har ret meget at komme med i retning af alternativer, eller fordi en tanke i sig selv rummer et vandmønster; ligesom ens håndskrift; ligesom ens blod.« Fotografen Mikkel Grabowski udtrykker, blot med andre ord, næsten det samme i sin netop udkomne bog om Mølleåen: »Vand er et af de fire grundelementer og inden for dybdepsykologien symboliserer vand vor underbevidsthed. Vandet gemmer på en hemmelighedsfuld og næsten utilgængelig verden lige under overfladen. Vandets gennemsigthed nærer fantasien og giver nye, spændende dimensioner til naturoplevelsen. Stemningerne på og langs med vandet er levende og foranderlige, fordi vinden kan ændre overfladekarakteren af vandet. I et ellers nogenlunde forudsigeligt landskab opstår således ind imellem overraskende refleksioner og farvemønstre af stor poetisk skønhed, så der i spejlingen af verden opstår et nyt mikrokosmos. Vandet spejler ikke bare træer, blade, siv m.m. men hele himmelrummet med skyerne, solen og de mest synlige planeter som månen og venus. Og når man går helt tæt på naturen, afsløres nye former for liv, hvor kun fantasien sætter grænser for hvad man kan opleve.« Han er født i 1966 i Lyngby, uddannet fra Den Danske Filmskole og tæt på at have en cand. mag. i Afrikastudier fra Københavns Universitet, men det er dokumentationen – i form af billeder – af Mølleåen, som er blevet hans livs projekt, lige siden han begyndte i 1978 med et kamera købt for kun fem øre:

»En smuk forårsdag i 1977 var jeg ude at cykle en tur ved Lyngby sø og kom ved et tilfælde til det indre af Lyngby åmose hvor en lille bro fører over det snoede åløb. Min første tanke var at få fat i en båd til at udforske området med, og med min fars hjælp lykkedes det at erhverve en robåd, som jeg fik lov at lægge ganske gratis mellem sivene i Lyngby havn. Jeg gik i folkeskole og havde masser af fritid til at udforske naturen men havde ikke

råd til et ordentligt kamera. En ven foreslog, at vi campere på Østerbrogade 2 juledag for at være sikre på at være de første i køen til Bingo Foto's januarudsalg hvor de solgte kameraer for en 5-øre.«

Planen lykkedes, og mange af optagelserne til Mikkel Grabowskis bog er optaget med selvsamme kamera, selvom der indimellem opstod forhindringer: »Et par år senere blev min uautoriserede bådplads desværre annulleret, og så var gode råd dyre. Efter lidt rekognoscering opdagede jeg en lille blindgyde bag Stadsbiblioteket i Lyngby som akkurat var bred nok til at huse båden. I 1987 flyttede jeg pga. mit arbejde til København og en skønne dag lukkede man af for stien bag Lyngby Mølle, som jeg brugte til at komme ind til båden ad. Efterfølgende måtte jeg hver gang jeg skulle ud at sejle, køre til Lyngby, forcere et toethalvt meter højt hegn med årer, kameraudstyr, termokande osv., tømme båden for vand og nedfaldne blade, for endelig at trække den 20 meter hen over græsset så den kunne komme i vandet. Det gjorde jeg nu gerne for roningen gav god motion og båden udvidede mine muligheder for at positionere mig på vandet så jeg bedre kunne forevige nogle af naturens ind imellem helt mageløse øjeblikke på film – dag og nat, året rundt. Båden har jeg desværre ikke længere, men i de sidste ti år har jeg så koncentreret mig om at fotografere de dele af åen som lå uden for min radius med båden.«

MIKKEL Grabowskis nyudkomne bog er således resultatet af tre årtiers fotografering ved Mølleåen, der med sine 36 kilometer er Nordsjællands længste å og en del af et endnu større vandssystem. Åen udspringer 33 meter over havet ved vandskellet lidt vest for Bastrup Sø og løber herfra gennem Farum Sø, Furesøen og Lyngby Sø til udløbet i Øresund ved Strandmøllen. Åen løber i brede dale fra istiden, som den ikke fylder ud, og som er bevokset med ellesump og rørskove, men er gennem århundrederne blevet kraftigt reguleret. Mellem Furesøen og Lyngby Sø blev det snoede åløb rettet ud i slutningen af 1800-tallet som led i Københavns befæstning, og det meste af ådalen er siden 1940'erne blevet fredet eller på anden måde beskyttet.

For at udnytte Mølleåens betydelige vandkraft blev der allerede i middelalderen foretaget opdemninger på strækningen fra Furesøen til udløbet i Øresund og anlagt ni vandmøller, der især blev anvendt til maling af mel. Omkring 1200-tallet dannede Mølleåen således basis for en række kornmøller, og omkring 1500 begyndte man at lave krudt i Ørholm Mølle og papir i Strandmøllen. Mølleåen har en vandføring på 300-400 liter i sekundet, og i 1600-tallet blev man for alvor bevidst om åens potentiale for industriel produktion. Nye møller blev anlagt ved indsnavninger og vadesteder, hvor det var lettest at stemme vandet op i mølledamme og derved skaffe tilstrækkeligt

Mikkel Grabowski: Fyrretræer. Åmosen.

fald og vandrese. Otte møller mellem Lyngby og Øresund blev til små industrimøller, ikke mindst fordi kongemagten havde brug for våben og krudt til tidens store krige. Da den moderne industrialisering satte ind i første halvdel af 1800-tallet, havde Mølleåens små virksomheder med deres gode beliggenhed nær hovedstaden og deres erfarne arbejdsstyrke allerede et forspring og kom til at føre an i industrialiseringen. Møllerne forestod en mangearartet produktion af bl.a. krudt, mønter, papir, klæde, søm, knive, værktøj, hestesko, kunstlæder, kobberplader og messingvarer. Udviklingen satte sine tydelige spor i landskabet. I perioden 1858 til 1918 byggedes et nyt forsvarsanlæg omkring København, og Fæstningskanalen mellem Nybro og Frederiksdal blev gravet i 1886-87 som en del af denne befæstning. I tilfælde af krig blev det naturlige afløb gennem Mølleåen lukket, så vandet kunne ledes via den gravede kanal gennem Lyngby til Ermelunden. Herfra kunne vandet oversvømme det lavtliggende dalstrøg fra Utterslev Mose til Øresund, og i kombination med Vestvolden kunne der på den måde skabes en forsvarslinje om København. Mølleåen er derfor på denne strækning bogstaveligt talt tegnet efter en lineal, men på trods af forurening og opdemninger har åen, bl.a. som følge af de store søer, mere end så mange andre åer en enorm variation og skønhed. Med sine 38 meters dybde er Furesøen Danmarks dybeste sø, og for ferskvandsbiologer var Furesøen engang en ren guldgrube. Otto Frederick Müller, Danmarks svar på Linné, fungerede midt i 1700-tallet som huslærer for grevesønnen på Frederiksdal. Müller tegnede, beskrev og navngav som den første en lang række smådyr, som han indsamlede i søen og i nærliggende damme. I 1897 oprettede ferskvandsbiologen Carl Wesenberg-Lund Danmarks og Skandinavien's første ferskvandsbiologiske laboratorium ved Furesøen, og med laboratoriet som base gjorde Wesenberg-Lund og hans kolleger i de næste 20 år en række vigtige opdagelser for dansk og international ferskvandsbiologi.

SELVOM jeg havde fået at vide, at man ikke kunne blive naturfotograf i Danmark fordi vi nærmest ingen 'rigtig' natur har, så fandt jeg ved Mølleåen en natur, som nok var værd at udforske og som jeg følte leverede det ene motiv bedre end det andet, når blot man var opmærksom på detaljerne og undgik skorstenene og elmastene,« fortæller Mikkel Grabowski. »Vi har måske ikke en storslået og vild natur i Danmark, som man finder i f.eks. Amazonas eller Laplands vildmark, men i dag er der faktisk en stor forening af naturfotografer i Danmark. Nogle af os har været verden rundt for at finde ud af, at naboens græs ikke nødvendigvis er meget grønnere. Faktisk er der om sommeren en hel del grønnere langs Mølleåen end mange andre steder på kloden, og selvom naturen på vore breddegrader ikke kan hamle op med den tropiske regnskov, hvad angår biologisk mangfoldighed, kan åmosen visse steder give en følelsen af at være dybt

Mikkel Grabowski: Måge ved isen. Lyngby.

inde i junglen eller vidtstrakte sumpskove.« Det er denne, indimellem magiske følelse, der i 30 år gang på gang har drevet ham ud til – og på – Mølleåen: »Vandet er ikke kun befordrende for faunaen og floraen, det kan også have en sjælelig effekt på os mennesker, og man kan opleve et nærmest magisk lys, hvor alt langs med bredderne illumineres både oppe- og nedefra.

Åen sætter på sin vis tiden og hele vor eksistens i relief, for vandet har sin helt egen cyklus, og det liv det skaber giver os sansoplevelser gennem lys, farver, mønstre, forløb og dufte, som tilsammen virker regenererende for både krop og sjæl, ikke mindst fordi naturoplevelser også kan have en spirituel karakter. Gamle traditioner har længe forbundet hellige kilder og flodudspring med gudinden eller anima mundi: symbolet på den store moder og associeret med fødsel, det feminine princip, prima materia, den universelle livmoder, frugtbarhedens vand, forfriskelse og selve livets kilde. Mennesket kommer oprindelig af vandet, og vi består af 2/3 vand, og disse drømmesteder som de også er blevet kaldt er også associeret med visioner, healing og andre paranormale kræfter. I det gamle Grækenland var der mere end 300 medicinske steder ved vandressourcer som f.eks. kilder, floder og søer hvor patienter oplevede healing,« siger Mikkel Grabowski, og når han først er kommet i gang, er han næsten ikke til at stoppe: »En af Mølleåens mest markante fugle, fiskehejren, giver via sin pterodaktyl fysiognomi associationer til en tid på Jorden længe før mennesket kom til, og bliver derved en anden slags konstant eller biologisk overlevering om man vil. Fiskehejren er både i den nordiske og egyptiske mytologi forbundet med Fugl Fønix, som ifølge myten flyver ind i flammerne for at brænde op og genopstå fra asken. Myten illustrerer naturens forvandlingskraft, som i de tempererede egne bl.a. manifesteres gennem årstidernes skiftet. På mikroniveau ses det i form af larven, der forpupper sig og forvandles til en smuk sommerfugl. Fænomenet har inspireret mange digtere gennem tiden,« fastslår Grabowski og gør opmærksom på, at de nordiske åer og elve i poesien og litteraturen er forbundet med fabelvæsenet »Nøkken« – eller Näcken, som den kaldes i Sverige: »Nøkken er beslægtet med sirener, elverpiger, huldrer og Åmanden, som blandt andre H.C. Andersen beskrev i sine eventyr. Og de mange eksotiske stednavne langs med Mølleåen afspejler i virkeligheden også områdets eventyrlige karakter: Hawaiiikanalen, Florida, Pigeammeret, Sovekammeret, Boudoiert, Rivieraen, Sækken, Congo og Pusterøret.«

Mikkel Grabowski: Mølleåen. 180 sider. Mellow Moon Media, København 2010